

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA LİDER-EKSENLİ MODEL ARAYIŞI VE TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

Türkiye'nin bölgeye dönük takip ettiği angajman siyasetini devam ettirmesi beklenmekle birlikte, bölgede giderek derinleşen istikrarsızlık sarmalına karşı kendi yaşamsal çıkarları ve güvenlik ihtiyaçlarından hareketle daha mesafeli bir angajman yürütme veya bazı durumlarda geride durma arayışı bu dönemde güçlenecektir.

Şaban KARDAŞ

2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında devletin üst yönetiminin yeniden şekillenmesi, Türk dış politikası için sıradan bir liderlik değişiminin ötesine geçen yapısal dönüşüm anlamına geliyor. Halk tarafından seçilmiş ve daha etkin bir rol oynamayı hedefleyen Cumhurbaşkanı modeli dış politika yapımında da etkisini açık biçimde hissettirecektir. Mevcut iktidarın şimdiye kadarki yönetim tecrübesinde öne çıkan siyasi lider-eksenli dış politika yapım pratikleri, Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde daha kristalize olarak Türkiye'de başkanlık dış politikası modelinin önünü açabilecektir. Devletin üst yönetim kadrosunun ortaya çıkmasından bu yana geçen kısa sürede yaşanan diplomatik hareketlilik, bu yeni modele iç ve dış aktör ve paydaşların hızla

uyum sağladığının işaretlerini vermektedir.

Yeni hükümet yapısında Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık makamlarının uyum ve koordinasyon içerisinde çalışacakları ihtimalinin yüksekliği dikkate alındığında, bu geçiş döneminde güç ve yetki kaymalarının ve kurumsal yeniden yapılanmaların nispeten sorunsuz geçeceği beklenebilir. Aynı şekilde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dış politika konularında çalıştığı kadrosundaki süreklilik ve dış ilişkilerle ilgili bakanlıklar için yapılan isim tercihleri bu geçişi rahatlatıcak diğer önemli bir faktördür. Fakat yine de, bu geçiş döneminde iç politikada olduğu gibi dış politika dosyalarında da kurumsal geçiş ve yetki dağılımındaki yeniden düzenlemelerin getireceği belirsizlikler kuvvetle muhtemeldir. Özellikle bürokrasisinin bu yeni duruma adaptasyonu zaman alabilecektir. Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun

Dışişleri Bakanlığı döneminde başlayan bakanlığın proaktif dış politikayı destekleyecek biçimde kendini yeniden yapılandırılması süreci yeni dönemde de devam ederken, lider-eksenli dış politika modelinin izlerinin de bu yeniden yapılanmada nasıl kendisini hissettireceği zaman içerisinde görülecektir. Bu oluşum halindeki dış politika modeli, yeni bir anayasa yapımına kadar pratikle üretilen ve pratikte varolan bir durum olarak kaldığı ölçüde bu uyum zorlaşacak, bürokratik düzeyde, bir kısmı optimal karar vermeyi engelleyebilecek, riskten çekinen davranışlara neden olabilecektir.

Süreklilik ve Değişim Baskısı Altında Ortadoğu Politikasında Yeni Esneklik

Başbakanlık-Cumhurbaşkanlığı ekseninde ortaya çıkan yeni liderlik yapısı, Türk dış politikasında

sürekliği açık biçimde vurgulamaktadır. Dış politikanın yönü konusunda bir süredir yürütülmekte olan tartışmada Türkiye'nin bir 'reset' ihtiyacı olduğu tezine cevaben, dış politikanın mimarlarının sistemin tepesine oturmalarıyla, yeni pozisyonlarında da aynı ilkelere üzerinden hareket edeceklerini beklemek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, AK Parti dış politikasında öne çıkan otonomi arayışı ve evrensel ilkelere dayalı tercihleri belli bir itidal çizgisinde hayata geçirmeye çalışan yönelim yeni dönemde de sürecektir. Özellikle Türk dış politikasında önemli yer tutan Ortadoğu dosyalarının ağırlıklı olarak Cumhurbaşkanlığı-Başbakanlık ekseninde bugüne kadarki parametrelerle yürütüleceği beklenebilir.

Ortadoğu politikasının mevcut konjonktürde değişim taleplerine tamamen kulak tıkaması da zor olacaktır ve bu noktada esneklik yeteneğinin daha güçlendirilmesi gerekecektir. Türkiye'nin bölgeye dönük takip ettiği angajman siyasetini devam ettirmesi beklenmekle birlikte, bölgede giderek derinleşen istikrarsızlık sarmalına karşı kendi yaşamsal çıkarları ve güvenlik ihtiyaçlarından hareketle daha mesafeli bir angajman yürütme veya bazı durumlarda geride durma arayışı bu dönemde güçlenecektir. Bölgede yaşanan krizlerin etkilerinin azaltılması için insani alanda ve sosyo-ekonomik ve siyasi yeniden yapılanma konularında katkısını sürdürecektir. Türkiye'nin, bölgede doğrudan askeri enstrümanlarıyla müdahil olmaktan imtina ettiği çizgisi belirginleşecektir.

Ayrıca, Batı'nın bölgeye dönük ilgisinin artması, Türkiye için yeni açmazları beraberinde

getirmekte ve Ankara'nın sakinleşme ve daha geri planda durarak hareket etme reflekslerini kuvvetlendirmektedir. Batı güvenlik sistemi içerisindeki konumu ve bunun sağladığı güvenlik taahhütleri, Türkiye'nin bölgesel istikrarsızlıkla mücadelesinde ihtiyaç duyacağı önemli bir değerdir. Fakat bölge ve uluslararası sistem arasında sahip olduğu kendine özgü konumu nedeniyle Türkiye, Batı'nın bölgesel sorunlara karşı kendi çıkarlarını merkeze koyan, aceleci ve sığ hareketlerinin bedelini geçmişte ödemenin verdiği tecrübeyle de, farklılaşma arayışını sürdürecektir. Bu doğrultuda bölgedeki güvenlik risklerine karşı kısa vadeli askeri çözümlerle yetinilmemesi ve uzun vadeli kapsayıcı yaklaşımların devreye sokulması yönündeki ısrarı Batıyla yeni ayrışmaları da beraberinde getirebilir.

Öte yandan, bölgedeki risklerin artmasıyla ortaklıkların önemi bir kez daha öne çıkarken, Ankara'nın bir müddettir takip ettiği *ad hoc* ittifaklar politikası daha fazla öne çıkacaktır. Yeni esneklik ihtiyacıyla birlikte Türkiye, etik-*Reelpolitik* dengesinden hali hazırda ilişkilerini düşük düzeyde yürüttüğü aktörlerle olan bağlarını yeniden gözden geçirip normalleşme baskısını hissedecektir. Her ne kadar ilkesel dış politika arayışı bazı örneklerde köklü bir pozisyon değişimini sınırlandıracak olsa da, Türkiye'nin yeni güvenlik ortamını yönetebilmek için bölgesel platformlarda ortaklarını arttırması yerinde olacaktır. Bu çerçevede Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı makamlarında yaşanan değişiklikler, ilişkilerin yeniden düzenlenmesi aşamasında önemli katkıda bulunma imkanı sunmaktadır.

Çözüm Süreci ve Dış Politika İlişkisi

Yeni dönemde yine diğer önemli bir süreklilik unsuru, iç dönüşüm ile dış politika arasında kurulan bağın sürdürülmesinde karşımıza çıkmaktadır. İktidar partisi içeride siyasi, ekonomik, teknolojik veya idari alanlarda yeniden yapılanmanın, etkin bir dış politikanın önkoşulu olduğu varsayımından hareket etmişti. Bu bağlamda ülkedeki genel sosyo-ekonomik dönüşümün meydan okumaları ve demokratikleşmedeki karşılaşılan eksikliklerin giderilmesi için adımlar atılmaya çalışılırken, özelde çözüm süreci öncelikli bir mesele olarak ele alınmaktadır. Kürt sorununu Türkiye'nin genel demokratikleşme süreci bağlamında kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüme kavuşturmak arayışı, Türkiye'nin iç huzuru için olduğu kadar dış politikası için de temel ihtiyaçlarından birisi olarak ortaya çıkmıştır.

Bugün bölgenin içinden geçtiği istikrarsız ortamda çözüm sürecinin başarılı biçimde devam ettirilmesi, Türkiye'nin kendi güvenliği için tesisi ve bölgesel istikrara katkısı açısından kritik önemdedir. Bu noktada ise Türkiye'nin önündeki asıl açmaz, içeride Kürt sorununu sivil-demokratik bir çerçevede ele alırken, Suriye ve Irak'taki çatışma ortamının Kürt sorununu askeri parametrelere çekmeye devam etmesidir. Bu açıdan bu iki ülkede derinleşen çatışma ortamının bastırılıp görece normalleşmenin sağlanması ihtiyacı, Türkiye'deki çözüm sürecinin geleceği açısından da açık biçimde öne çıkmaktadır.○

*Doç. Dr., ORSAM Başkanı,
TOBB Üniversitesi*